

ЈЕДИНИЦЕ РОДОВА У ПАРТИЗАНСКИМ ДЕЈСТВИМА

Пре разматрања улоге родова војске у партизанским дејствима, потребно је да се у најкраћим цртама укаже на неке основне карактеристике партизанског рата и борбених дејстава у њему. Сваки рат, па према томе и партизански, на одређен начин је специфичан, како у погледу циљева који се њиме желе постићи, тако и по облицима вођења рата и извођења борбених дејстава.

Познато је, пре свега, да у основи партизанског рата лежи борба наоружаног народа против страних завојевача и контрареволуционарних елемената, у циљу ослобођења земље. За успех организовања и вођења партизанског рата одлучујућу улогу имју два фактора: морална спремност широких народних маса да се одупру непријатељу без обзира на услове у којима се нађу и на жртве, и постојање напредне и снажне политичке организације, која је у стању да организује и поведе народ у борбу. Поред тих постоје и други чиниоци који могу имати већи или мањи утицај на успех партизанског рата. Реч је о извесним спољним факторима као што су: општа међународна војно-политичка ситуација, карактер општег сукоба, тј. да ли је у питању светски или локални рат, помоћ савезника и форме те помоћи и сл.

Партизански рат може се организовати и водити у условима окупације целокупне државне територије и без икаквог ослонаца на снаге оперативне армије, до чега долази углавном кад је оперативна армија тотално поражена и, *de facto*, више не постоји (Југославија 1941), што свакако претставља најтежи случај за једну земљу. С друге стране, партизански рат се може водити и само на појединим деловима окупираних територија са ослоном на тзв. регуларну армију (Русија 1812 и СССР у Другом светском рату), што претставља знатно повољнију оклоност за успех партизанског рата.

Партизанске јединице могу, али и не морају, да буду унапред предвиђене и фиксно одређене организациске структуре и формациског састава. Зависно од услова и начина вођења рата, партизанске снаге сукцесивно расту, а то значи да у процесу борбе, формирањем или преформирањем, долази до стварања све нових и нових јединица. На неким деловима територије могу још пре окупације постојати одређене партизанске снаге, док ће се у другом случају њиховом

формирању приступити тек онда кад цела територија или поједини њени делови буду окупирани и сл.

Партизански рат се води, по правилу, у условима апсолутне техничке, а у појединим етапама рата и на појединим деловима територије и релативне бројне надмоћности непријатеља, што је од пресудног утицаја на проналажење адекватних тактичко-оперативних облика извођења борбених дејстава. Ако се овоме дода да је у партизанском рату основни, а најчешће и једини начин снабдевања сружјем и опремом плећење од непријатеља, онда је потпуно јасно зашто се и проблеми могућности оснивања родова и формирања родовских јединица морају посматрати под специфичним углом.

Партизанска дејства се изводе на читавој територији, без постојања крутих, континуелно повезаних и „неповредивих“ фронтова. То су врло динамична и активна дејства у којима свака партизанска јединица, од најмање до највеће, мора бити тако оргнизована да је способна успешно дејствовати на сваком терену, у свако доба дана и године и у свим временским приликама. Значи, не постоји више типова јединица од којих би, рецимо, једне биле намењене за борбу само у равници, а друге у планини, из простог разлога што би то било сасвим нереално. Јер, партизанске јединице које се данас боре на равничастом и откривеном терену, сутра ће морати да пренесу своја дејства на планинско и пошумљено земљиште, и обратно.

Наведене карактеристике партизанског рата, поред низа других, одлучујуће утичу на одређивање улоге, места и задатака родова војске у борбеним дејствима партизанских јединица у савременом рату. Овај напис је покушај да се обраде само неки проблеми родова војске који су специфични у партизанским дејствима, не улазећи у све детаље и појединости њихове тактике у борби. Јединице АБХО као род војске не обрађују се не зато што би биле мање важне, рецимо, од тенкова, већ у првом реду због тога што не би било сасвим реално рачунати да ће партизанске јединице поседовати нека већа формациска средства АБХО, због којих би требало формирати јединице АБХО. То је једно. А друго, оно што у погледу заштите од атомских експлозија важи за све остале јединице оружаних снага, важи и за партизанске јединице које су, и то треба нагласити, баш због карактера дејства и положаја у односу на непријатеља мање осетљиве на његова АБХ средства, наравно, у релативном смислу.

АРТИЉЕРИЈА

С обзиром на то да у структури наоружања партизанских јединица доминантну улогу има пешадиско оружје чија је ефикасност ватре ограничена углавном на откривене или слабо заштићене циљеве, и то на релативно блиским отстојањима, неопходно је да свака партизанска јединица јачине чете, а нарочито већа, располаже са што више лакопокретљиве артиљерије, нарочито минобацача, брдских топова итд. Ово је нужно због тога што се партизанске једи-

нице у борбеним дејствима често сусрећу са објектима против којих може да се успешно бори само артиљерија. То су обично бункери од бетона, камена и цигле, или, пак, утврђене зграде. Оне се, истина, могу освајати и без артиљерије, употребом експлозива, јуришним групама, бомбашима и сл., али све је то скопчано са приличним ризицом, релативно дугим припремама и често са озбиљним губицима. У нашем Народноослободилачком рату, нарочито у почетку, кад поједине партизанске јединице нису располагале ни једним артиљериским оруђем, у доста случајева смо пред непријатељским бункерима губили најхрабрије борце — бомбаше, а притом ипак нисмо овладали објектом (Купрес упролеће 1942 год., ж. ст. Оборци улето 1942 год. и др.). Међутим, кад су наше јединице располагале артиљеријом довољно је било, понекад, да се избаци једна или неколико граната па да утврђени објект буду уништен и јединицама отворен пут за наступање, и да се започета акција заврши потпуним успехом (Јајце 1942 год., Ливно 1942 год. итд.).

У зависности од јачине партизанских јединица и количине оруђа, артиљерија може бити формирана у самостална одељења, водове, батерије и дивизионе. Већој партизанској јединици одговара и већа артиљериска формација. Тако, на пример, за чете су најподеснија одељења, за батаљон вод или батерија, а за бригаду батерија или дивизион. У саставу крупнијих партизанских јединица (ако се формирају дивизије и корпуси) могу се формирати артиљериске бригаде или пукови. Да ли ће нека партизанска јединица имати више ил мање артиљерије зависи, поред материјалних могућности, у првом реду од услова у којима се бори и величине слободне територије на коју се, у одређеном времену, наслања. Тако, на пример, једну партизанску чету која дејствује у дубокој непријатељевој позадини, без слободне територије, и која се такорећи перманентно пребацује са једног места на друго, није препоручљиво оптерећивати виликом артиљеријом, јер би веома брзо могла да остане без ње (сем уколико постоје повољни услови за скривање). Код партизанских бригада, дивизија или већих јединица ситуација је у том погледу квалитативно друкчија. Ове јединице саме по себи претстављају јаку ударну и ватрену снагу, оперишу на ширим подручјима и изводе борбена дејства најчешће са ослонцем на слободне територије. Код њих могу и треба да постоје и веће артиљериске јединице.

Но, без обзира на величину и друге околности о којима је било речи, карактер партизанских дејстава и партизанског рата уопште захтева да се партизанске јединице наоружавају претежно лаком артиљеријом која ће бити покретљива и на беспутном терену, тј. да буде опремљена оруђима подешеним за товарење и запрежну вучу. За партизанске јединице, нарочито мање, најподеснији су противоклопа и брдска артиљерија калибра 76 мм, минобацачи 82 мм, а и већи калибри подешени за брдски транспорт. Наравно, ни у ком случају не треба искључити наоружање партизанских јединица, нарочито виших, артиљеријом већих калибара од 76 мм. Само, у том

случају формираће се начелно посебне самосталне артиљериске јединице, које се могу успешно користити у борби. Овакве јединице имају привремен карактер, јер су везане за одређену територију и добре путеве, као и за постојање повољних услова за њихово склањање и маскирање после употребе, ако из било којих разлога буду угрожене.

Минобацачи су најподеснији за партизанске јединице јер се лако преносе, испољавају јако дејство на површинске незаконљене циљеве, дејствују из мртвих углова и врло су прецизни. Минобацачима се првенствено наоружавају чете, одреди, батаљони и бригаде. Минобацачке јединице формиране у одељења, водове и чете, најчешће су у органском саставу одговарајуће партизанске јединице и чине њен интегрални део. Ово се односи и на артиљериске јединице мањих калибара.

Свака партизанска јединица, без обзира да ли тренутно располаже артиљеријом или не, требало би да има у свом саставу бар једног стручњака артиљерца, оспособљеног у руковању артиљериским оруђима разних система која се налазе у наоружању непријатеља. Њихов задатак је да још у процесу борбених дејстава заплењена оруђа користе за извршење добијеног задатка, да их касније евакуишу и формирају у одређену јединицу, или, пак, униште ако нема никаквог другог излаза.

Све артиљериске старешине партизанских јединица од командира одељења па навише треба оспособити за самостална дејства. Баш због тога што артиљерија у партизанским дејствима извршава борбене задатке најчешће под неповољним околностима од других јединица, дух самоиницијативе, смело и енергично дејство треба код артиљериских старешина развијати до максимума. Јер, не сме се изгубити из вида да се од артиљерије у партизанским дејствима захтева: да често гађа из борбеног поретка своје пешадије, да гађа непосредно, да штити отступање пешадије, а такође да се и сама повуче. Друкчије речено, она је у партизанским јединицама претежно у улози пратеће артиљерије, али у знатно сложенијим и тежим условима. Она се, такође, мора оспособити за самоодбрану, јер често може доћи у ситуацију да се бори и на тај начин.

Основни принцип дејства партизанске артиљерије треба да буде изненадно, краткотрајно и прецизно гађање, јер ће само на тај начин моћи успешно да изврши постављени задатак а да се притом не изложи уништењу, у првом реду од дејства непријатељеве артиљерије, обично бројније и јаче од партизанске. За партизанску артиљерију биће најбоље ако гађа непосредно и ако притом често мења ватрене положаје. Веома је важно да се партизанска артиљерија оспособи за дејство и кретање ноћу с обзиром да ће у тим околностима најчешће долазити до њене употребе. Па ипак, кад год је то могућно, ватрене положаје треба бирати у току дана, уредити их, и припремити елементе за ноћно гађање.

Артиљерија већих калибара, која може бити формирана у посебне јединице, обично ће дејствовати посредно и са заклоњених ва-

трених положаја. Ове јединице могу извршавати задатке на тај начин што ће подржавати напад неке веће партизанске јединице, например, бригаде или дивизије, или што ће јој се у одређеним околностима придати за ограничено време. Ова артиљерија може се употребити и за специјалне задатке као што су: гађање по непријатељевим гарнизонима, аеродромима, саобраћајним чворовима и др.

Ако непријатељ својим дејствима принуди партизанске јединице да напусте одређену територију, а оне из било којих разлога нису у могућности да повуку своју артиљерију, приступа се склањању, тј. закопавању оруђа. Наша ратна пракса је показала да се у том случају треба придржавати ових принципа:

Пре свега, склањање артиљерских оруђа треба поверити што мањем и најпоузданијем броју лица из састава одговарајуће артиљерске или неке друге јединице. Најбоље ће бити ако се закопавају у најстрожој тајности, обрађајући нарочиту пажњу уклањању свих трагова. Није пожељно да се на једном месту закопа више од једног оруђа. Нишанске справе и затварачи начелно се не закопавају већ се носе ради комплетирања ново заплених оруђа, а и због тога да непријатељу, уколико их открију, не падну у руке комплетна оруђа. Остали делови, кад за то постоји могућност, добро се подмазују, увијају у навлаке, облажу даскама, а затим покривају земљом.

Ради довођења непријатеља у заблуду препоручљиво је да се разним мерама маскирања претстави лажно уништење оруђа (остављање трагова до провалија или стрмих обала река, показивање лажних тргова у правцу супротном од места где су оруђа закопана и сл.). Уколико је, пак, ситуација таква да не дозвољава тајност закопавања и ако постоји најмања сумња да ће места бити откривена, артиљерију треба уништити.

Најбоље је да командовање артиљеријом буде подељено, а артиљерски старешина непосредно потчињен старешини оне партизанске јединице у чијем се саставу артиљерија налази. Старешина партизанске јединице командује артиљеријом преко начелника или референта артиљерије (називи могу бити и други), што није битно, али је важно да је старешина артиљерске јединице одговоран за правилно искоришћавање артиљерије, снабдевање и обуку послуге. Код већих партизанских јединица као што су дивизије, корпуси и др., које имају већу слободну територију, за поједине операције артиљерија се може објединити у групе и дејствовати по принципима употребе артиљерије у оперативним јединицама које дејствују на фронту.

Основни извор снабдевања муницијом и материјалом артиљерских, као и осталом и свих других партизанских јединица, је непријатељ. Искуства партизанских ратова, посебно нашег, говоре да је отимање оружја од непријатеља знатно поузданији и солиднији начин снабдевања од, например, чекања да се помоћ добије са стране и сл. Наравно, не треба искључити ни могућности као што је дотур

од оперативних јединица које дејствују на фронту, помоћ савезника ваздушним путем или на неки други начин, из властите производње са слободне територије и др. Али, ипак, нарочито кад је у питању скупа, тешка и гломазна артиљериска муниција, артиљериске старешине партизанских јединица могу бити сигурни да ће је имати довољно само ако изводе успешна борбена дејства.

Све што је досад речено о артиљерији недвосмислено показује да је њена улога у партизанским дејствима веома значајна и да у погледу организације, формације и задатака које артиљерија извршава има доста оригиналности и специфичности, о чему се мора водити рачуна у свакој прилици.

ИНЖИЊЕРИЈА

Због карактера партизанских дејстава, задатака које извршавају партизанске јединице, оскудности у другим техничким средствима и сл., у партизанским дејствима инжињерија добија прворазредну улогу и значај. Због тога она треба да буде широко заступљена у свакој партизанској јединици. И у најмањој партизанској групи или мањем одреду треба имати појединце односно групе инжињераца (минера) за извршавање одговарајућих задатака. У развијеном партизанском рату често неће бити могућно да се и најмањој партизанској јединици обезбеде квалификовани специјалисти инжињерци, јер их неће бити у толиком броју, али то не би требало да буде разлог да партизанске јединице остану без инжињераца и да чекају попуну са стране. Оне имају широке могућности да тај проблем самоиницијативно и врло успешно реше. Ако нема стручњака инжињераца увек се могу наћи људи таквих професија чија се знања за врло кратко време могу успешно користити за послове које обављају инжињерци (рудари, ковачи, механичари, бравари, електричари и др.). Ови људи су врло спретни за разне импровизације: демонтажа мина и бомби, вађење експлозива из неексплодираних зрна и др., што ће наћи врло широку примену у партизанским дејствима, с обзиром да свака партизанска јединица не може рачунати на тзв. формациску опрему и апарате.

У већим партизанским јединицама, кад то дозвољавају материјалне и кадровске могућности, препоручљиво је формирати родовске инжињерске јединице: водове, чете, а понегде и батаљоне. Веће инжињерске јединице од батаљона није пожељно формирати, јер карактер дејства партизанских јединица готово потпуно искључује централизовану употребу крупнијих инжињерских јединица. Нарочито то не долази у обзир код оних партизанских јединица које дејствују у дубокој непријатељевој позадини. Начелно је боље имати већи број мањих инжињерских јединица на више места, него мањи број већих само на појединим местима.

Поред инжињерских јединица које су интегриране у пешади-ске партизанске јединице, у оквиру сваког партизанског одреда, као самосталне формације, корисно је имати посебне диверзантске групе, чији је искључив задатак вршење диверзантских акција на комуникацијама, у градовима, важним привредним и војним објектима итд. Диверзантске групе везане су обично за одређену територију на којој стално дејствују, што, наравно, никако не значи да у случају потребе не могу бити пребачене и на неко друго подручје. То се обично догађа у време великих непријатељевих офанзива кад је неопходно сасредити диверзантска дејства по најосетљивијим непријатељевим комуникацијама или другим важним објектима.

Искуство је показало да је за диверзантске одреде најбоље ако имају своје посебне базе, чуване у највећој тајности, обезбеђене хра-ном и диверзантским средствима. Врло често биће потребно да се формирају посебне диверзантске групе само за непрекидне акције на појединим важним железничким линијама, путевима и економ-ским објектима.

Диверзантске групе формирају се обично од инжињераца као језгра и осталих родова (у потребној мери), на првом месту пешадије, која служи за обезбеђење дејства диверзантске групе или одреда.

Искуство нашег Народноослободилачког рата показало је да је најцелисходније ако се још одмах у почетној фази дејства парти-занских јединица обезбеди да у сваком воду један до два бораца буду обучени за минарање и разминирање. Поред тога, корисно је да и сви командири и команданти партизанских јединица, а и друге старешине, знају користити минерске таблице за прорачунавање по-требних количина експлозива и средстава за паљење, за рушење железничких постројења, возног парка, мостова, путева и објеката на њима, индустријских постројења, рудника, машина, оруђа итд. Такође је корисно да борци партизанских јединица знају употребити разна приручна и формациска средства за прелаз преко река, а старе-шине да науче како се израђују и маскирају земунице и, уопште, под-земна склоништа. Поред тога, посебно је важно да сваки борац парти-занских јединица постане мајстор у самоукопавању и маскирању, што нарочито долази до примене код заседа, а и у свим другим прили-кама кад борац на положају дочекује непријатеља.

Ваља имати на уму и то да је корисно ако је што више бораца партизанских јединица, уопште, оспособљено за разне задатке које извршава инжињерија. Они тиме, поред лакшег извршавања власти-тих задатака, могу много помоћи оперативним јединицама кад с њима садејствују (прелаз преко река, оспособљавање комуникација, откри-вање и означавање минско-експлозивних препрека, разминирање итд.

Уопште узевши, улога инжињерије у партизанским једини-цама је велика, јер је она, поред извршавања других задатака, у мо-гућности да у већини случајева надокнади недостатак артиљерије и да преузме задатак рушења експлозивом, дејствујући у борбеном по-ретку јединице као јуришни одред.

ВЕЗА

Повећан значај везе у партизанским дејствима произилази у првом реду из сложености командовања, које се у приличној мери разликује од командовања јединицама на фронту, бар што се тиче броја потребних веза и распложивих средстава за њено организовање и извођење. Док оперативна јединица на фронту, без обзира на величину, треба да одржава везу начелно највише са 3—4 кореспондента: претпостављени, потчињени, суседи и садејствујући, дотле партизанска јединица која дејствује у непријатељевој позадини (чак и партизанска чета, а да и не говоримо о већим јединицама) има потребу за знатно већим бројем веза. Партизанска јединица, поред редовних веза са претпостављеном командом, потчињеним јединицама и суседима, мора да одржава сталну везу са базама, гарнизонима у којима се налази непријатељ, политичким руководством на терену, болницама и разним другим пунктовима на просторији на којој дејствује. Ако се овоме дода да су услови за организовање сигурне и непрекидне везе у позадини непријатеља знатно тежи него на фронту, и ако имамо у виду оскудност модерних средстава везе у партизанским јединицама, онда постаје сасвим јасно како је велик проблем који треба решавати.

Тешко је са сигурношћу рећи које је од средстава везе најважније, с обзиром да партизанске јединице примењују све врсте средстава и да ни једно од њих, узето само за себе, не би могло да успешно реши проблеме веза у борбеним дејствима. И поред тога што треба поћи од основе да је у партизанским јединицама не само могућна, него и неопходна примена свих средстава везе, од оних најмодернијих (електроника, радио, хеликоптер и др.), па до најобичније импровизације, *ипак чини се да су курири — поред радија — најпогоднија и најсигурнија веза у условима партизанског ратовања.* Ево из којих разлога:

Прво, партизанске јединице, нарочито мање, најчешће не могу рачунати са модерним средствима, јер их никада неће бити у довољном броју да би се задовољиле потребе свих јединица. Чак ако би их нека јединица и имала, озбиљан проблем претстављају специјалисти — стручњаци за рад на тим средствима.

Друго, модерна техничка средства, и поред неоспорних предности (неограничен домет, велика брзина међусобног општења кореспондената, рад на месту са малим бројем људи и др.), имају сва један велики недостатак који се састоји у ограниченим могућностима размене детаљних обавештења, извештаја и директива између нижих и виших команди, што је неопходно у партизанском рату.

Треће, курири се регрутују у свакој партизанској јединици, бирају од постојећег људства, а њихов број је такорећи неограничен, јер се сваки борац-партизан може оспособити и употребити за курирске дужности. Курир је у стању не само да пренесе писмену или усмену поруку, већ и да на лицу места објасни све што би у вези с њом могло бити нејасно. И не само то. Партизански курир, због

природе и деликатности посла који обавља веома је поверљиво и најчешће врло добро информисано лице, па је у стању да знатно шире од писменог документа објасни ситуацију у јединици из које је упућен. Истина, треба рећи да је курирска веза спорија од других, но и то је релативно јер зависи од превозног (преносног) средства које курири користе.

Четврто, модерна техничка средства везе подложна су кваровима, за њихову успешну примену потребни су одговарајући услови итд., док су курири имуни од свих таквих слабости, и једина опасност која им прети је директан напад непријатеља. Но, ако се има у виду да је курир наоружан борац, да боље од било кога другог познаје територију којом се креће и да су то храбри и сналажљиви људи, може се са сигурношћу тврдити да су партизански курири у стању да преброде сваку тешкоћу на извршавању повереног задатка.

Зависно од величине јединице и броја потребних веза, у свакој партизанској јединици и на свим степенима командовања треба организовати курирске везе. Курири се обично формирају у одељења, водове, чете, а код крупних партизанских јединица могу се формирати и курирски батаљони. Највећу примену имају курири пешаци и курири коњаници, али се веома успешно могу користити и мотоцикли, смучке, авиони, хеликоптери и аутомобили. Које ће средство бити употребљено зависи од тога чиме се у датом моменту располаже, а пре свега од конкретне ситуације у којој се курири упућују.

За организовање курирске службе у партизанским дејствима постоји више начина и могућности, а примениће се они који ће најбоље одговарати конкретним условима. Пошто је, као што је речено, број курирских веза у партизанским јединицама замашан, што захтева велико расхоровање људства, потребно је нагласити да постоје становите разлике у организовању тих веза унутар јединице и тзв. спољних курирских веза. За обезбеђење везе, у оквиру партизанске јединице, са деловима на положају, маршу, одмору и сл., није потребно одређивати посебне курире. За тај посао може се одредити било који борац; он је курир само за време извршења конкретног курирског задатка, а после чега се одмах враћа у борбу. То је могућно и потребно из два разлога: прво, веза унутар јединица није тако често и одржава се на релативно кратким отстојањима, и друго, ако би свака чета, поред других веза, одредила, рецимо, још по два курира за сваки свој вод, њена борбена моћ би знатно ослабила. Што се тиче спољних курирских веза, неопходно је предвидети посебне, специјалне курире, који ће бити употребљени искључиво за тај задатак. Њихов посао је знатно тежи, стално су у покрету и прелазе велика отстојања.

У погледу организовања курирских веза веома су значајна и поучна искуства из нашег рата. У Словенији, на пример, поред редовних курирских веза унутар и између партизанских јединица, постојала је и централизована територијална курирска организација под непосредним руководством Главног штаба НОВ и ПО Словеније. То је била широка мрежа релеја тзв. теренских водова која је обухватала

читавау Словенију, укључујући и оне делове територије који су били под контролом непријатеља. Курирске станице теренских водова биле су распоређене у свим правцима на међусобном отстојању око 50 км, а служиле су за одржавање везе између Главног штаба и штабова партизанских јединица у покрајинама: Штајерска, Приморска, Горњеска и др. Ове станице су биле у најстрожој конспирацији. За њихова места знао је веома ограничен број људи, без обзира да ли су биле лоциране на слободној или окупираној територији. Теренске водове сачињавала је група од 10 — 15 курира, наоружаних претежно аутоматским оружјем и бомбама и готово искључиво чланова КПЈ и СКОЈ-а, пробраних и врло храбрих бораца. Но и поред тога теренски водови су избегавали борбу, јер им она није била циљ.

Курире не би требало оптерећивати сувишном опремом и, поред оружја и муниције, треба их снабдети сувом храном (најпогодније су конзерве), тако да се због набавке намирница за исхрану не задржавају по селима. Упротивном могло би се догодити да их непријатељ открије, или, пак, да се дуже баве на путу, што не би ишло у прилог успешном извршењу добијеног задатка.

Радиовеза налази, такође, широку примену у партизанским јединицама, али то су скупа средства, захтевају високо квалификоване стручњаке, а партизанских јединица је велик број. Због тога не треба рачунати да ће свака јединица имати радиостаницу, иако томе треба увек тежити.

Радиостаницама треба да буду опремљени у првом реду штабови великих партизанских јединица. Али и поред тога што, на пример, свака партизанска чета не може одмах рачунати на то да буде снабдевена радиостаницом, сем уколико је не заплени, могућно је набавити обичне пријемнике, тако да и најмања јединица може слушати и примати поруке виших штабова и команди. Радиовеза се одржава, начелно, по устаљеном распореду и у одређено време, а при њеном организовању неопходно је предвидети и одговарајуће мере радио маскирања, наравно, кад за то постоје материјалне и друге могућности.

Иако постоје различита мишљења у погледу ефикасности жичне везе у партизанским јединицама, наше искуство је недвосмислено потврдило да се и она може врло добро искористити, под претпоставком да је солидно организована, са посебним нагласком на мере контроле и обезбеђења. Мора се водити рачуна и о томе да ће у појединим борбеним ситуацијама коришћење жичне везе бити готово потпуно искључено, док ће у другим то бити најефикасније средство.

Имајући у виду добре и лоше стране жичних средстава везе, изгледа да ће њихова примена бити могућна нарочито у следећим случајевима: на ослобођеним територијама и уопште на подручјима која контролишу партизанске јединице, стим што и за ове услове треба обезбедити довољно пољског кабла и покретних централа, јер се често догађа да поште не функционишу и да су сталне линије потпуно уништене; приликом напада већих партизанских јединица на насељено место или непријатеља који је окружен на већем простору; за

време преласка преко река; у ситуацији кад већа партизанска јединица, на пример, бригада, изводи одбрану, тј. кад привремено отсудније брани неки правац који има већу дубину; у заседама и сл.

Иначе, у неким приликама као што су: повлачење, ноћни маршеви, борба у окружењу (нарочито мањих јединица), у препадима, краћим одбранбеним борбама, у нападним дејствима мањих партизанских јединица на отвореном пољу, за време чишћења терена и гоњења непријатеља, жична веза није много ефикасна.

Без обзира на то када ће се некој јединици пружити прилика да у борби организује жичну везу, неопходно је да свака партизанска јединица располаже минимумом средстава како би их у погодном тренутку могла искористити. Из искуства је познато да су тактичке ситуације код партизанских јединица толико подложне променама да би било нереално претпоставити да нека партизанска јединица, од чете па навише, неће баш никада доћи у ситуацију да ефикасно употреби жична средства везе. Претпостављене команде треба да о томе размишљају кад приступају формирању јединица, а саме јединице дужне су да се борбом снабдеју жичним средствима, не чекајући да их добију „по надлежности“.

Независно од система који ће бити примењен код организације жичне везе у партизанским јединицама, посебна пажња мора се поклонити обезбеђењу и контроли кабловских линија, и то на читавој дужини трасе, посебно на критичним и осетљивим деловима и местима. С тим у вези ваља напоменути да ће бити корисно ако свака партизанска јединица издвоји неопходан број војника (најбоље је ако су то везисти, али може и сваки други борац) који ће патролирати дуж линије. Њихов је задатак да отклањају кварове и да истовремено обезбеђују канал од евентуалних напада непријатељских диверзаната, пете колоне и сл. Број патрола зависи од дужине линије и њене осетљивости, чији карактер не одређује само евентуално присуство непријатеља, већ и низ других фактора као: протезање по неприступачном и тешком терену; ноћни покрети наших јединица; вучни и товарни транспорт и слично, дакле, све оно што може довести до оштећења линије, а самим тим и до прекида везе између јединица.

ТЕНКОВИ

Употреба тенкова у партизанским дејствима је ограничена и специфична, али је и поред тога могућна и корисна. Да ли ће се, када и у ком обиму тенкови моћи ангажовати у борби зависи од обостране оперативно-тактичке ситуације и положаја супротстављених снага, броја тенкова којима се располаже, величине слободне територије на коју се наслањају партизанске јединице, величине саме јединице и карактера земљишта на коме се изводе борбена дејства. Сваки од наведених фактора може у становитим приликама више или мање утицати на могућност употребе тенкова у партизанским јединицама. Да ли ће јединице и са колико тенкова располагати ствар је у првом

реду општих могућности у датој етапи партизанског рата и оцене руководства. Тако, например, мање партизанске јединице које у почетку рата дејствују у дубокој непријатељевој позадини, а немају чвршћег ослоњаца на оперативне јединице на фронту, ређе ће имати могућности да употребљавају тенкове. Такође, ако партизанске јединице немају слободне територије, ако се често пребацују са једног места на друго и слично, оне не могу рачунати на ефикасно искоришћавање тенкова, чак и кад би их имале у свом саставу. Због тих и сличних околности (непроходан терен, непријатељске офанзиве) тенкови налазе ширу примену само у крупнијим партизанским јединицама (дивизијама и корпусима), и то првенствено кад изводе офанзивна дејства са ослоњем на већу слободну територију. У овим јединицама могућно је формирати тенковске чете и батаљоне и укључити их у њихов органски састав или их задржати под командом вишег штаба, па према потреби додељивати појединим партизанским јединицама. Први начин организовања тенковских јединица и њихово тактичко потчињавање долази у обзир кад је слободна територија угрожена и кад је карактер задатака такав да дуже омогућује употребу тенкова. Упротивном биће боље да се тенкови задрже у рукама више командне инстанције, поготову ако је слободна територија чврста и ако партизанске, рецимо, дивизије, само привремено и за краће време могу ефикасно користити тенкове. То ће, можда у партизанском рату бити чешћи случај. Наравно, обе ове форме могу се комбиновати, мењати и допуњавати. Оно што непрекидно треба имати у виду јесте да тенкови могу бити брзо изгубљени ако се неразумно користе, тј. ако се не обезбеде бар минимални услови за њихову употребу, што у партизанском рату није ни лако ни једноставно.

Мање партизанске јединице, водови, чете, батаљони, мањи одреди па и бригаде, за које смо рекли да због карактера својих дејстава неће, по правилу, добијати тенкове од вишег штаба, остаје да се користе тенковима заплењеним у борби, што неће бити редак случај у партизанском рату.

Поједине заплењене тенкове, искључиво лаке, који имају гориво само за неколико часова, могућно је (на краћим отстојањима) привући до полазног положаја и уопште до објекта за напад коњском или воловском вучом и на тај начин обезбедити више горива за саму акцију, као и тајност припрема. Уколико заплењени тенкови немају горива и муниције онда их је најбоље закопати, склањати у шуме или на друга скривена места, а када се дође до горива поново их користити у акцијама.

Међутим, ако је акција брже изведена и ако је заплењено више тенкова, а непријатељске снаге су још јаке, па је због тога тенкове немогућно извући, онда их треба на лицу места запалити, разбити експлозивом или на неки други начин уништити. За време непријатељских офанзива, ако партизанске јединице остану без горива или буду присиљене да дејствују ван комуникација, тенкове

треба благовремено склонити да не падну непријатељу у руке или уништити ако за склањање нема никакве могућности. Међутим, заплењено гориво, мазиво и тенковску муницију треба на сваки начин сачувати било закопавањем, било слањем на слободну територију или давањем мештанима на чување. Ово је нужно због тога што ће партизанска јединица често запленили тенкове, а неће имати горива или муниције. Сем тога, овај је материјал знатно лакше сачувати него тенкове.

За све време трајања партизанског рата, треба водити такав курс да се у свакој, па и најмањој, партизанској јединици непрекидно налази по неколико шофера, тако да се не догоди да се исправан тенк, заплењен у борби, мора уништити или оставити зато што нема ко да га вози. У случају нужде за возаче се могу употребити пребегли непријатељски војници, али зато остала послуга мора обавезно да буде партизанска. Наравно, у првом реду треба користити оне пребегле непријатељске војнике који су већ учествовали у борби на страни партизанских јединица.

АВИЈАЦИЈА

Учешће авијације у партизанским дејствима у зависности је од конкретних материјалних могућности, тј. да ли се и са колико авијације располаже, од величине слободне територије за њено базирање, општих стратемских услова у којима се води рат и од улоге партизанских јединица у оквиру опште стратегије рата. Ако се дејства партизанских снага одвијају у комбинацији са ослоном на оперативне јединице које дејствују на фронту, услови за употребу авијације биће релативно повољнији, у првом реду због тога што у таквим околностима постојање властите авијације претставља реалност. Међутим, уколико се рат, из било којих разлога, води само и искључиво снагом партизанских јединица, услови за употребу авијације биће знатно неповољнији.

Задаци које авијација може да извршава за рачун партизанских јединица су скромни, привремени и често је у питању више морални ефект, али и поред тога они су за партизане веома корисни. У почетку рата, па и касније, авијација може партизанским јединицама дотурати материјал, у првом реду муницију и лекове, нарочито онима код којих је ситуација у датом моменту најкритичнија. Следећи задатак је евакуација тешких рањеника и болесника, при чему је потребно имати стално на ум да потреба партизанских јединица у том погледу знатно превазилазе могућности авијације. За тај задатак најподеснији су хеликоптери, а затим транспортни авиони. Да би који било од ова два задатка могли бити успешно извршени, а поготову евакуација рањеника, биће потребно да партизанске јединице пронађу и осигурају аеродроме, ако не веће оно бар за успешно слетање и узлетање појединих авиона. За материјал који се баца падобранима, што неће бити редак случај, потребно је видним знацима обележити

места прихвата и предузети одговарајуће мере да материјал не падне у руке непријатеља. Нарочито је важно да се на уговореном месту постави довољно људи који ће прикупити и однети бачени материјал. Овим послом руководе наоружани борци, док се за преношење материјала могу употребити и мештани. Пошто се материјал баца обично ноћу, често под дејством непријатељевих средстава противваздушне одбране и сл., партизански авиони неће бити увек у могућности да спусте материјал тачно на одређено место. Због тога је неопходно да партизанска јединица организује патролирање у ширем рејону, како би евентуално разбацини материјал био прикупљен још у току ноћи и однет на сигурно место.

Поред наведених задатака авијација се може успешно користити и за подршку борбених дејстава партизанских јединица, првенствено кад више њих (бригада или дивизија) изводи обједињена офанзивна дејства са јединственим циљем, било самостално или у садејству са јединицама на фронту (напад на градове или већа насељена места, маневар у циљу обухвата крупнијих непријатељских снага и слично). Биће, наравно, и таквих ситуација кад ће авијација садејствовати само једној партизанској јединици, на пример, бригади, ако она извршава задатке већег значаја као што су: подршка јединици која брани мостобран на реци преко које треба пребацити већи број рањеника, нарочито за време непријатељских офанзива, садејство јединици на правцу пробоја главних снага из непријатељског обруча, учешће у ликвидацији окружених непријатељских снага, било непосредним дејством по окруженој групацији или по резервама које интервенишу споља, итд.

Полазећи од претпоставке да је партизанска авијација малобројна и да њена егзистенција зависи првенствено и готово искључиво од постојања слободних територија на којима земљиште омогућује стварање аеродрома, треба нагласити да чак ни веће партизанске јединице не могу увек рачунати на подршку авијације, без обзира на важност и тежину задатка који извршавају. Одлуку о томе доноси она команда којој је у оперативно-тактичком погледу потчињена авијација, а то су обично корпуси и веће командне инстанције.

Као што авијација може успешно да подржава партизанске јединице, могућности су још веће кад је у питању садејство партизанских снага са авијацијом. Тако, на пример, приликом дејства сопствене авијације партизанске јединице су у могућности да пруже најтачније податке о ефекту тих дејстава. Партизанске јединице такође могу да прихвате и потпомогну ваздушни десант и да сачувају од рушења непријатељеве аеродроме, које ће овај нормално при свом повлачењу настојати да уништи или онеспособи. Даље, партизани обавештавају своју авијацију о организовању нових непријатељевих аеродрома и базирању његове авијације, омогућују навођење сопствене авијације приликом борбених дејстава, јављају о наиласку непријатељевих авиона и тиме употпуњују службу ВОЈ, прихватају

посаде својих авиона које су се принудно спустиле у непријатељевој позадини, итд.

Један од основних задатака партизанских јединица, као што је познато, биће свакако напад на непријатељске аеродроме, па према томе нормално је претпостављати да ће бити и заплениених авиона. У таквим случајевима њихово искоришћавање могућно је само ако партизанска јединица располаже пилотима који су обучени за дотични тип авиона. Упротивном, апарате и сав други материјал који се не може искористити треба запалити или на неки други начин уништити. Употреба заробљених непријатељских пилота, па чак и оних који су из непријатељских редова пребегли на страну партизана, уопште не долазе у обзир. Уколико, пак, партизанске снаге развијају велика офанзивна дејства на широком фронту и освојени непријатељски аеродроми остану у саставу чврсте слободне територије, заплениене авионе не треба уништити. Али, ако из било којих разлога не постоји могућност да се моментано употребе, треба их извући из објеката на аеродрому, склонити у страну и маскирати.

Из досадашњег разматрања може се закључити:

Прво, родови војске у партизанским дејствима добијају пун значај само ако се њихово место и улога посматрају у вези са општим карактеристикама и особеностима партизанског рата који се квалитативно разликује од других облика рата.

Друго, принципи који важе за употребу родова војске у другим јединицама, без обзира на то колико су општи и универзални, не могу се шаблонски применити у партизанским јединицама. Оригинаалне организациске форме, карактер задатака и методи тактичких поступака јединица родова у партизанским дејствима толико су специфични да заслужују посебну пажњу и напор у теориској обради.

Треће, било би погрешно ако би се због ограничених материјалних могућности у техници и наоружању поставило питање да ли у партизанским јединицама треба имати родове војске или не, као што би било депласирано и питање који је од њих важнији и колико су сви скупа важни. Родови могу и треба да постоје. Њихова улога је несумњива, а суштина проблема састоји се у томе како их, када и на који начин организовати и како употребити.
